

6. | GEVEN VAN
TIJD

SAMENVATTING

Vrijwillige inzet is de hoeksteen van de Nederlandse civil society en houdt de samenleving gezond en veerkrachtig. We onderscheiden meerdere vormen van vrijwillige inzet. De profielen van respondenten die aan elk van deze vormen van vrijwillige inzet doen, vertonen opmerkelijke verschillen. Daarnaast zien we dat de coronapandemie impact heeft gehad op de vrijwillige inzet. Vrijwilligerswerk is deels online doorgegaan tijdens de coronapandemie. Informele hulp en actief burgerschap zijn niet online opgevangen en zijn afgenomen.

44%

 van de Nederlandse bevolking doet vrijwilligerswerk voor maatschappelijke organisaties

Vrijwillige inzet kent meerdere vormen

Percentage actieve Nederlanders in 2020-2021 per vorm van vrijwillige inzet

Vrijwilligerswerk voor maatschappelijke organisaties*

Bijna de helft van de vrijwilligers is actief voor meerdere organisaties.

Informele hulp aan anderen**

Actief burgerschap***

Online burgerschap****

Impact van de coronapandemie blijkt tweeledig

1. Vrijwilligerswerk is deels online doorgegaan tijdens de coronapandemie, maar het totaal aan vrijwilligerswerk is alsnog afgenomen.

2. Tegelijkertijd is er ook nieuwe vrijwillige inzet ontstaan:

Percepties van verandering in inzet 2020-2021 t.o.v. 2018-2019 (percentage vrijwilligers)

	Vrijwilligerswerk	Informele hulp
Nieuwe inzet	37%	25%
Minder inzet	21%	14%
Gelijke inzet	33%	46%
Meer inzet	9%	15%

* Formeel vrijwilligerswerk vindt plaats binnen organisatieverband of voor een organisatie (met juridische entiteit) zoals stichtingen, verenigingen, maatschappelijke organisaties of overheidsinstellingen.

** Informeel vrijwilligerswerk vindt plaats buiten organisatieverband en omvat vrijwillige inzet zonder (of met minieme) bemoeienis van een organisatie.

De vrijwilliger achter elk van de vormen van vrijwillige inzet is anders

Samenvatting van de feiten en cijfers m.b.t. vrijwilligers voor elk van de vormen van vrijwillige inzet in 2020–2021

Vrijwilligerswerk voor maatschappelijke organisaties

De helft van de vrijwilligers besteedt meer dan **7 uur per maand** aan vrijwilligerswerk.

Drie op de tien vrijwilligers heeft een bestuurlijke rol.

Religieuze organisaties, sportverenigingen en wijk- en buurtorganisaties zijn de sectoren waar de meeste vrijwilligers actief zijn.

De vrijwilliger voor maatschappelijke organisaties ...

...is vaker een **vrouw**

...heeft een leeftijd van boven de **35 jaar**

...is veelal **hoog opgeleid** en heeft een relatief **hoger inkomen**

...is vaker **getrouwd**, heeft **kinderen**, en heeft een **eigen huis**

...bezoekt relatief vaak een **kerk, moskee** of **tempel**

Informele hulp aan anderen

Informele hulpverleners verlenen het vaakst **emotionele steun** of **huishoudelijke hulp**.

De meeste informele hulp wordt verleend aan **vrienden, buren en kennissen**.

Nederlanders die een **betaalde baan** hebben, **vrijwilligerswerk** doen **én informele hulp** bieden, voelen zich het **meest gelukkig**.

Actief burgerschap

Bijna **drie op de tien** Nederlanders is wel eens actief in de buurt, bijvoorbeeld door een vergadering of inspraakavond te bezoeken, samen onderhoud te verrichten aan openbare ruimtes of een sociale buurtactiviteit te organiseren.

Actieve burgers zijn relatief vaak mensen met een **betaalde baan**.

Jongeren doen vaker aan **online burgerschap**, zoals het schrijven van een recensie of het geven van advies op een forum.

*** Actief burgerschap refereert naar maatschappelijke inzet voor de eigen wijk of leefomgeving (zonder of met minieme bemoeienis van een organisatie).

**** Online burgerschap zijn online activiteiten waarin kennis wordt gedeeld of hulp wordt geboden, veelal op een online platform zonder (of met minieme) bemoeienis van een organisatie.

6. GEVEN VAN TIJD

AUTEURS

Stephanie Koolen-
Maas

Arjen de Wit

Filantropie gaat niet alleen om bijdragen in de vorm van geld en goederen. Nederlanders geven ook tijd en zetten zich in als vrijwilliger op vele maatschappelijke terreinen. Vrijwilligerswerk is een belangrijke vorm van geven voor maatschappelijke organisaties. In dit hoofdstuk schetsen we een beeld van vrijwillige inzet in Nederland: hoeveel Nederlanders doen vrijwilligerswerk? Hoeveel uur geven zij en op welke maatschappelijke terreinen zijn zij actief? Wie zijn deze vrijwilligers? Ook is er in dit hoofdstuk aandacht voor het online geven van tijd en vrijwilligerswerk tijdens de coronapandemie. Hoe heeft de coronapandemie het vrijwilligerswerk beïnvloed?

Om een beeld te schetsen van vrijwilligerswerk in Nederland gebruiken we data van onze vaste steekproef van Nederlandse huishoudens zonder migratieachtergrond en de steekproef onder Nederlanders met migratieachtergrond.

De vragen over vrijwilligerswerk beslaan de twaalf maanden voorafgaand aan het Geven in Nederland-onderzoek. Het veldwerk vond plaats midden 2021. In dit hoofdstuk refereren we daarom naar 2020–2021 als jaartal.

6.1 Hoeveel Nederlanders doen vrijwilligerswerk?

Ruim vier op de tien Nederlanders is actief als vrijwilliger

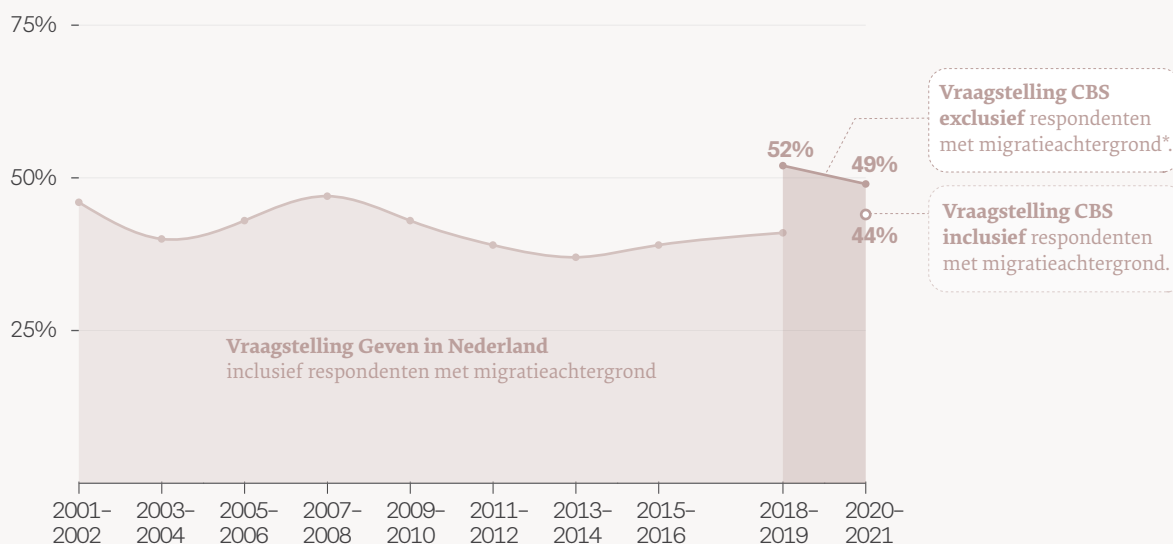
In 2020–2021 is naar schatting 44% van de Nederlandse bevolking actief als vrijwilliger. In dit onderzoek wordt iemand gezien als vrijwilliger wanneer de respondent aangeeft minimaal één van de genoemde vrijwilligersactiviteiten te hebben verricht in de afgelopen 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek.¹ De schatting komt tot stand door een gewogen gemiddelde van steekproeven van Nederlanders met een migratieachtergrond, waar 33% vrijwilligerswerk doet, en Nederlanders zonder migratieachtergrond, waar het percentage vrijwilligers op 49% ligt.

De totaalschatting komt overeen met cijfers van het CBS, waar 44% van de Nederlandse bevolking van 15 jaar of ouder minstens één keer per jaar vrijwilligerswerk doet (Arends, 2021). Het aandeel van 44% in het CBS-onderzoek is significant lager dan in eerdere jaren. Eerder jaren schommelde het percentage vrijwilligers rond de 49% (Arends, 2021). Het participatieaandeel van 44% ligt een stuk hoger vergeleken met cijfers van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP), waarin het percentage Nederlanders dat vrijwilligerswerk verricht al 12 jaar tussen de 25% en 30% schommelt (den Ridder, 2020).

¹ De genoemde vrijwilligersactiviteiten hebben betrekking op activiteiten uitgevoerd voor jeugd- en buurthuiswerk en scouting, school, verzorging en verpleging, sportverenigingen, culturele verenigingen, hobby- en gezelligheidsverenigingen, kerk, moskee of levensbeschouwing, vakbond of bedrijfsorganisatie, politieke partij of actiegroep, op het gebied van sociale hulpverlening, rechtshulp of slachtofferhulp, op het gebied van wonen, ten behoeve van wijk of buurt en organisaties op een ander gebied.

Figuur 6.1: Vrijwilligerswerk onder Nederlanders zonder migratieachtergrond gedaald; 44% van de volwassen Nederlandse bevolking (inclusief Nederlanders met een migratieachtergrond) doet vrijwilligerswerk

Aandeel vrijwilligers in Nederland, 2001 – 2021 (in %)

* Sinds 2018 is de formulering van de vraag aangepast; de nieuwe vraagstelling is een kopie van de vraagstelling van het CBS.

Aangepaste vraagstelling voor schattingen participatie in vrijwilligerswerk

Figuur 6.1 toont het percentage vrijwilligers sinds 2001–2002. In 2020–2021 is 49% van de volwassen bevolking zonder migratieachtergrond actief als vrijwilliger. Dit was 52% in 2018–2019. De kleine afname kan te maken hebben met de coronapandemie, waarin het uitvoeren van vrijwilligerswerk lastiger was vanwege de tijdelijke sluiting van veel maatschappelijke organisaties (o.a. verzorging en verpleging, culturele verenigingen en sportverenigingen). Binnen veel sectoren en vrijwilligersorganisaties konden, mochten of wilden vrijwilligers tijdelijk of voor langere tijd geen vrijwilligerswerk uitvoeren (de Gast, Hetem & van den Bos, 2021).

Het percentage vrijwilligers in 2020–2021 is niet direct te vergelijken met de percentages uit eerdere edities van Geven in Nederland, omdat de vraagstelling in het onderzoek is aangepast. Sinds 2018–2019 is er een andere formulering van de enquêtevraag over vrijwilligerswerk gebruikt. Dit is een kopie van de vraagstelling die gebruikt wordt in enquêtes van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en blijkt te leiden tot een hogere schatting van het percentage vrijwilligers (zie de methodologische verantwoording voor mogelijke verklaringen van dit verschil).

In 2018–2019 is de vraagstelling van het CBS enkel voorgelegd aan een deel van de steekproef onder Nederlanders zonder migratieachtergrond. Het percentage vrijwilligers ligt in 2018–2019 hoger bij de vraagstelling van het CBS vergeleken met de vraagstelling uit het Geven in Nederland-onderzoek (41% versus 52%). In 2020–2021 is de vraagstelling van het CBS gebruikt in alle steekproeven. De steekproef onder Nederlanders met een migratieachtergrond kan nu ook meewogen worden in de schatting van het percentage vrijwilligers, dat hiermee op 44% komt.

Begrippenkader

Voor een goed begrip van de in dit hoofdstuk opgenomen cijfers maken we gebruik van een aantal belangrijke begrippen en definities.

Net als in voorgaande edities wordt formeel vrijwilligerswerk gedefinieerd volgens de definitie van van Daal (1990). Formeel vrijwilligerswerk is vrijwilligerswerk dat plaatsvindt binnen organisatieverband of voor een organisatie (met juridische entiteit). Het zijn de onbetaalde werkzaamheden die vrijwilligers verrichten voor stichtingen, verenigingen, maatschappelijke organisaties of overheidsinstellingen.

Naast formeel vrijwilligerswerk voor maatschappelijke organisaties kunnen Nederlanders zich ook informeel organiseren. Informeel vrijwilligerswerk vindt plaats buiten organisatieverband en omvat vrijwillige inzet zonder (of met minieme) bemoeienis van een stichting, vereniging, maatschappelijke organisatie of overheidsinstelling. Voorbeelden van informeel vrijwilligerswerk zijn het aanbieden van informele hulp (mantelzorg) of onbetaalde diensten aan anderen zoals familieleden, vrienden, buren of onbekenden. Onder informeel vrijwilligerswerk valt naast informele hulp ook burgerschap. Actief burgerschap refereert naar maatschappelijke inzet voor de eigen wijk of leefomgeving (zonder of met minieme bemoeienis van een maatschappelijke organisatie,

stichting, vereniging of overheidsinstelling). Voorbeelden zijn bijvoorbeeld het organiseren van een buurtborrel of het onderhouden van een tuin.

Vrijwillige inzet vindt niet alleen ter plekke plaats. Mensen kunnen zich ook online voor een ander inzetten. Online vrijwilligerswerk maakt vrijwilligerswerk extra flexibel, omdat het bijvoorbeeld reistijd scheelt of verricht kan worden op elk moment, vanuit huis of vanaf een andere locatie. Maatschappelijke organisaties betrekken en werven steeds vaker vrijwilligers via pc of telefoon (Amichai-Hamburger, 2008; Silva, Proença & Ferreira, 2018). Voorbeelden van online formeel vrijwilligerswerk (binnen organisatieverband) zijn het schrijven van een jaarverslag of subsidievoorstel, het onderhouden of creëren van een website of een online training geven. Voorbeelden van online informeel vrijwilligerswerk (via een platform, maar zonder betrokkenheid van een formele organisatie) zijn het geven van advies op online fora of sociale media, het schrijven van een review over een product of dienst, informatieve video's, foto's of podcasts maken of het bijdragen aan een Wiki informatiepagina.

Tabel 6.1 geeft een aantal voorbeelden van verschillende vormen van vrijwillige inzet; ter plekke en online, formeel en informeel.

Tabel 6.1: Voorbeelden van verschillende vormen van vrijwillige inzet

	Formeel vrijwilligerswerk	Informeel vrijwilligerswerk	
		Burgerschap	Informeel hulp (mantelzorg)
Ter plekke	Bardienst in de kantine Koffie schenken in verzorgingshuis Meehelpen met campagne	Buurtborrel organiseren Gemeenschappelijke tuin onderhouden	Helpen in het huishouden Persoonlijke verzorging
Online	Jaarverslag schrijven Website onderhouden Online training geven	Advies delen op forum Recensie schrijven Informatieve video maken	Begeleiding bij administratie Hulp bij huiswerk via beeldbellen

Geen duidelijke langetermijntrend, afname in 2020-2021

Op de lange termijn is er geen duidelijke toe- of afname in het deel van de Nederlandse bevolking zonder migratieachtergrond dat vrijwilligerswerk doet. Figuur 6.1 toont het percentage vrijwilligers in de data die vanaf 2001–2002 worden verzameld. Ondanks fluctuaties tussen de 37% en 48% is er geen eenduidige trend te onderscheiden. Het zou kunnen dat er op de korte termijn sprake was van een toename tussen 2013–2014 en 2018–2019, maar door de overstap naar de vraagstelling van het CBS, die resulteert in een hogere schatting, kan er niet met zekerheid vastgesteld worden of deze in 2020–2021 heeft doorgezet. Het is waarschijnlijker dat de participatiegraad is gedaald: als er enkel gekeken wordt naar de vraagstelling van het CBS onder Nederlanders zonder migratieachtergrond in 2018–2019 en 2020–2021, dan is er een afname in het aantal vrijwilligers in 2020–2021. Toekomstige metingen met de vraagstelling van het CBS in het Geven in Nederland-onderzoek moeten uitwijzen hoe de participatie in vrijwilligerswerk zich verder ontwikkelt.

6.2 Hoe zetten vrijwilligers zich in?

De helft van de vrijwilligers besteedt meer dan zeven uur per maand aan vrijwilligerswerk

Gemiddeld besteden vrijwilligers in Nederland 14 uur per maand aan vrijwilligerswerk. Dit gemiddelde wordt disproportioneel beïnvloed door een klein aantal vrijwilligers dat uitzonderlijk veel uren besteedt als vrijwilliger. Zo besteedt de actiefste 10% van de vrijwilligers meer dan 37 uur per maand aan vrijwilligerswerk. Ook in het onderzoek van het CBS komt naar voren dat vrijwilligers sterk verschillen in het aantal uur vrijwilligerswerk (Arends, 2021). De cijfers van het CBS wijzen op een gemiddelde besteding van iets meer dan vier uur per week aan vrijwilligerswerk, wat zo'n 16 uur per maand betekent. Een robuustere maat om te bekijken is de mediaan, die ligt binnen het Geven in Nederland-onderzoek over 2020–2021 op zeven uur. Dit betekent dat de helft van de vrijwilligers meer dan zeven uur per maand aan vrijwilligerswerk besteedt, de andere helft besteedt minder dan zeven uur per maand aan vrijwilligerswerk.

In eerdere metingen met de vraagstelling van Geven in Nederland was de mediaan vrij stabiel en lag deze rond de tien (2015–2016; 2018–2019). Om de mediaan in 2020–2021 goed te kunnen vergelijken, wordt er gekeken naar de mediaan in 2018–2019 onder respondenten met de vraagstelling van het CBS. Ook in de nieuwe methode is de mediaan stabiel: onder Nederlanders zonder migratieachtergrond lag de mediaan zowel in 2018–2019 als in 2020–2021 op acht. De vraagstelling van het CBS lijkt daarmee te resulteren in een lagere schatting van het aantal uren dat vrijwilligers actief zijn.

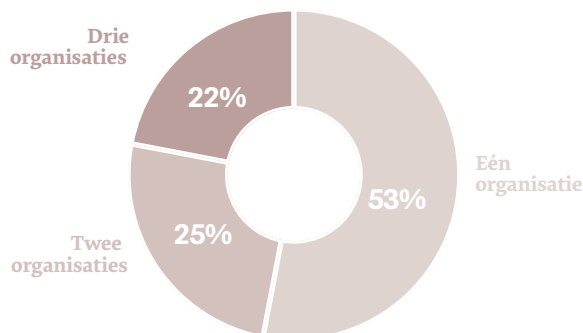
Bijna de helft van de vrijwilligers is actief voor meerdere organisaties

Van de vrijwilligers heeft 53% het afgelopen jaar vrijwilligerswerk gedaan voor één organisatie, 25% van de vrijwilligers was actief als vrijwilliger bij twee organisaties en 22% was vrijwilliger bij drie of meer organisaties (zie figuur 6.2). Bij elkaar doet dus bijna de helft (47%) van de vrijwilligers vrijwilligerswerk voor meer dan één organisatie. Vergeleken met eerdere metingen is het aandeel vrijwilligers dat actief is voor meerdere organisaties flink gestegen. In 2015–2016 en 2018–2019 ondersteunden drie op de tien vrijwilligers meerdere organisaties, waar dit in het afgelopen jaar bijna één op de twee vrijwilligers was.

Figuur 6.2: Bijna de helft van de vrijwilligers is actief voor meerdere organisaties

Aandeel vrijwilligers en het aantal organisaties waarvoor vrijwilligerswerk wordt verricht, 2020–2021 (in %)

Generalisatie inclusief respondenten met migratieachtergrond

Geen verandering zichtbaar in de frequentie waarin Nederlanders vrijwilligerswerk doen

Figuur 6.3 laat de frequentie zien waarmee Nederlanders vrijwilligerswerk doen. De frequentie waarmee Nederlanders vrijwilligerswerk doen is sinds 2007–2008 nauwelijks veranderd.

Ondanks fluctuaties tussen de 3% en 12% is er geen eenduidige trend te onderscheiden met betrekking tot eenmalig vrijwilligerswerk. Het percentage van de vrijwilligers dat twee of drie keer vrijwilligerswerk deed in de afgelopen 12 maanden is lichtelijk gestegen, van 19% in 2018–2019 naar 23% in 2021. ‘Episodisch’ of incidenteel vrijwilligerswerk is de verzamelterm voor allerlei vormen van vrijwilligerswerk waarbij vrijwilligers eenmalige of kortstondige mogelijkheden van vrijwilligerswerk aangaan (Cnaan & Handy, 2005). Als de percentages van vrijwilligers die zich eenmalig, twee of drie keer hebben ingezet samen worden bekeken dan lijkt dit percentage stabiel sinds 2009–2010 (rond de 27%). Er is daardoor geen toename zichtbaar in het aantal vrijwilligers dat zich incidenteel inzet. Dit lijkt niet overeen te komen met de elders gerapporteerde trend richting meer episodisch vrijwilligerswerk (Cnaan & Handy, 2005; Hyde et al., 2016; Maas et al., 2021). Hoe kan dit? Een mogelijke verklaring is dat respondenten die zich eenmalig, twee of drie keer per jaar inzetten als vrijwilliger deze inzet wellicht niet zien als vrijwilligerswerk en zich niet identificeren als vrijwilliger binnen het onderzoek.

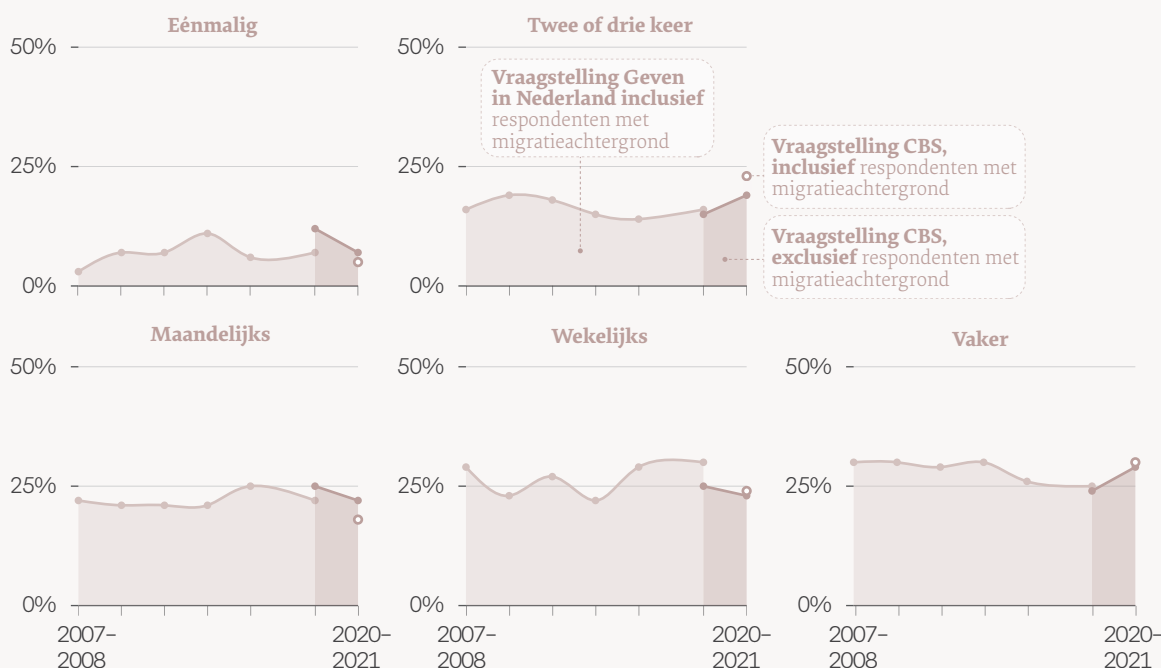
In onderzoek van de Gast, Hetem en van den Bos, 2021 komt naar voren dat, zeker in het begin van de coronapandemie, een enorme groei zichtbaar was van vrijwillige energie. “In eerste instantie ging het hier om mensen die uit solidariteit met anderen vrijwillig actief wilden worden. Vaak ging het om spontane acties, kleine maar wezenlijke bijdragen en tijdelijke inzet” (p. 11). Deze spontane, tijdelijke inzet zien we vooralsnog niet terug in de resultaten. Het kan zijn dat deze incidentele vrijwilligers zich niet identificeren als vrijwilliger in een vragenlijst en dus buiten onze schattingen vallen.

De episodische vrijwilliger wordt vaak afgezet tegen de reguliere of traditionele vrijwilliger. Dit zijn de vrijwilligers die zich structureel en voor langere tijd inzetten voor een maatschappelijke organisatie. Meer dan de helft van de vrijwilligers is wekelijks of vaker actief als vrijwilliger (54%). Er is geen toe- of afname zichtbaar in dit aandeel sinds 2007–2008. Er is wel een lichte afname zichtbaar in het percentage dat maandelijks vrijwilligerswerk doet (van 22% in 2018–2019 naar 18% in 2020–2021).

Figuur 6.3 Merendeel van de vrijwilligers is maandelijks, wekelijks of vaker actief ^a

Frequentie van vrijwilligerswerk in de afgelopen 12 maanden, 2007–2021 (in %)

^a De gegevens in figuur 6.3 zijn niet vergelijkbaar met de gegevens gerapporteerd in eerdere edities van Geven in Nederland. In tegenstelling tot eerdere edities van Geven in Nederland wordt hier de frequentie waarin Nederlanders vrijwilligerswerk doen gerapporteerd voor enkel de respondenten die aangeven vrijwilligerswerk te doen.

6.3 Waar zetten vrijwilligers zich in?

Eén op de tien vrijwilligers zet zich in voor religieuze organisaties, sportverenigingen, wijk of buurt

Tabel 6.2 toont het percentage van de Nederlandse bevolking dat vrijwilligerswerk verricht in verschillende maatschappelijke organisaties. Vrijwilligers doen het vaakst vrijwilligerswerk voor religieuze organisaties zoals kerk, moskee of levensbeschouwelijke organisaties (12%). Dit wordt gevolgd door vrijwilligerswerk voor sportverenigingen (9%). Deze maatschappelijke organisaties bleken ook in eerdere edities van Geven in Nederland het populairst onder vrijwilligers. Vrijwillige inzet voor een politieke partij of actiegroep (3%) is het minst populair onder vrijwilligers. Deze resultaten verschillen van onderzoek door het CBS over vrijwilligerswerk in 2020 (Arends, 2021), waarin vrijwilligers zich vooral inzetten voor sportverenigingen, scholen, jeugdwerk en verzorging (tussen de 13% en 7%). Vrijwilligerswerk voor een levensbeschouwelijke organisatie komt minder vaak naar voren (6%) (Arends, 2021). De verschillen zouden kunnen liggen aan de verschillende steekproeven van beide onderzoeken. De vraagstelling van Geven in Nederland is identiek aan die van de enquête van het CBS.

Binnen de steekproef van Nederlanders zonder migratieachtergrond kunnen de recentste cijfers vergeleken worden met 2018–2019. Er is een lichte afname in het aandeel van de vrijwilligers dat actief is voor sportverenigingen, scholen, verzorging of verpleging. Daarentegen hebben meer vrijwilligers zich ingezet voor wijk of buurt of voor organisaties op een ander gebied. Een mogelijke verklaring is de coronapandemie, waarin het uitvoeren van vrijwilligerswerk in bepaalde maatschappelijke organisaties lastiger of zelfs onmogelijk was vanwege de tijdelijke sluitingen (o.a. scholen, verzorging en verpleging, sportverenigingen).

Vrijwillige inzet in andere maatschappelijke organisaties was wel mogelijk of eenvoudiger (o.a. voor wijk of buurt, organisaties op andere gebieden).

Tabel 6.2: Eén op de tien vrijwilligers zet zich in voor religieuze organisaties, sportverenigingen, wijk of buurt

Vrijwilligerswerk voor maatschappelijke organisaties in de afgelopen 12 maanden, 2018–2019 en 2020–2021 (in %)

	2018–2019	2020–2021	2020–2021 ^a
Voor kerk, moskee of levensbeschouwing	11	11	12
Sportvereniging	12	10	9
Voor wijk of buurt	8	10	9
School	10	7	8
In de verzorging of verpleging	10	9	7
Culturele verenigingen	6	6	5
Hobby- of gezelligheidsverenigingen	4	5	5
Sociale hulpverlening	3	4	5
Vakbond of bedrijfsorganisatie	4	4	5
Jeugd- en buurthuiswerk of scouting	4	3	4
Wonen, woonomstandigheden of huurdersbelangen	4	4	4
Politieke partij of actiegroep	2	2	3
Voor organisaties op een ander gebied	9	13	10
Tenminste één van bovengenoemde maatschappelijke organisaties	52	49	44

^a Generalisatie inclusief respondenten met een migratieachtergrond

Drie op de tien vrijwilligers heeft een bestuurlijke rol

Van de genoemde activiteiten is het uitvoeren van 'bestuurlijke taken of coördinerende taken' de meest genoemde activiteit onder vrijwilligers (zie tabel 6.3). Bijna drie op de tien vrijwilligers heeft een bestuurlijke rol. Verder doen vrijwilligers vaak kantoorwerk of administratieve taken, geven zij informatie of advies of gaan zij op bezoek. Net als andere jaren geeft een groot deel van de vrijwilligers (37%) aan andere activiteiten te doen dan aangegeven in de lijst.

De verdeling van de taken is redelijk stabiel sinds 2003–2004. Sinds 2003–2004 is er wel een afname in het aantal vrijwilligers dat fondsen werft of collecteert en vervoer biedt. De percentages van vrijwilligerstaken zijn het zuiverst te vergelijken voor 2018–2019 en 2020–2021 voor Nederlanders zonder migratieachtergrond, vanwege de overstap naar de vraagstelling van het CBS (zie eerder in dit hoofdstuk).

In 2020–2021 heeft een fors aandeel vrijwilligers vaker bestuurlijke taken uitgevoerd (van 27% in 2018–2019 naar 36% in 2020–2021). Ook is er op korte termijn een toename in het aandeel vrijwilligers actief in klussen of het geven van informatie of advies (beide van 10% in 2018–2019 naar 15% in 2020–2021). Op de lange termijn is er sprake van een afname. De toename op korte termijn kan mogelijk verklaard worden door de coronapandemie. Vrijwilligerstaken zoals het uitvoeren van bestuurswerk, onderhoud van gebouwen of tuinen en informatie en voorlichting konden vaker doorgang vinden gedurende de coronapandemie vergeleken met sociale activiteiten met een doelgroep (de Gast, Hetem & van den Bos, 2021).

Er is ook een afname zichtbaar in het aantal vrijwilligers dat fondsen werft of collecteert (van 10% in 2018–2019 naar 5% in 2020–21). In de afgelopen 12 maanden wierf slechts één op de 20 vrijwilligers fondsen. Deze afname past in de algemene afname die zichtbaar is sinds 2003–2004. De afname in 2020–2021 kan versterkt zijn door de coronapandemie. Vrijwilligers wilden of konden niet altijd fysiek langs de deuren waardoor huis-aan-huiscollecte vaak niet mogelijk was. Hetzelfde geldt voor de kleine afname in het deel van de vrijwilligers dat vervoer bood (van 10% in 2018–2019 naar 6% in 2020–2021). Door de strenge coronamaatregelen kan het zijn dat mensen minder vaak vervoer nodig hadden, omdat veel sectoren tijdelijk gesloten waren.

Tabel 6.3: Drie op de tien vrijwilligers heeft een bestuurlijke rol

Aandeel vrijwilligers dat in de afgelopen 12 maanden bepaalde activiteiten heeft verricht, 2001–2021 (in %)

	2001–2002	2003–2004	2005–2006	2007–2008	2009–2010	2011–2012	2013–2014	2015–2016	2018–2019	2018–2019 ^a	2020–2021 ^a	2020–2021 ^b
Bestuurlijke taken												
Bestuurlijke taken	37	35	31	33	29	29	28	28	35	27	36	29
Organisatie intern												
Fondsen werven/collecteren	19	22	18	15	13	11	12	12	9	10	5	5
Kantoorwerk/administratie	24	21	23	22	21	21	18	23	20	18	18	17
Belangen behartigen	10	9	6	7	7	8	7	6	6	4	7	7
Externe dienstverlening												
Klussen	29	25	21	21	21	21	20	14	16	10	15	14
Vervoer bieden	26	18	16	14	17	14	13	10	11	10	6	7
Informatie of advies geven	25	16	15	16	13	15	18	14	16	10	15	16
Training of scholing	15	15	14	13	16	15	17	18	13	8	10	12
Bezoek/gezelschap	22	14	15	13	13	14	13	14	16	12	16	16
Persoonlijke raadgeving	16	10	9	8	6	7	7	7	8	10	8	11
Therapeutisch/verzorging	5	3	4	5	7	4	4	5	5	2	4	5
Onderzoeksprojecten									2	1	2	1
Andere activiteiten	28	25	27	34	32	35	36	34	35	36	36	37

^a Vraagstelling van het CBS

^b Vraagstelling van het CBS, inclusief respondenten met een migratieachtergrond

6.4 Hoe kijken Nederlanders naar vrijwilligerswerk?

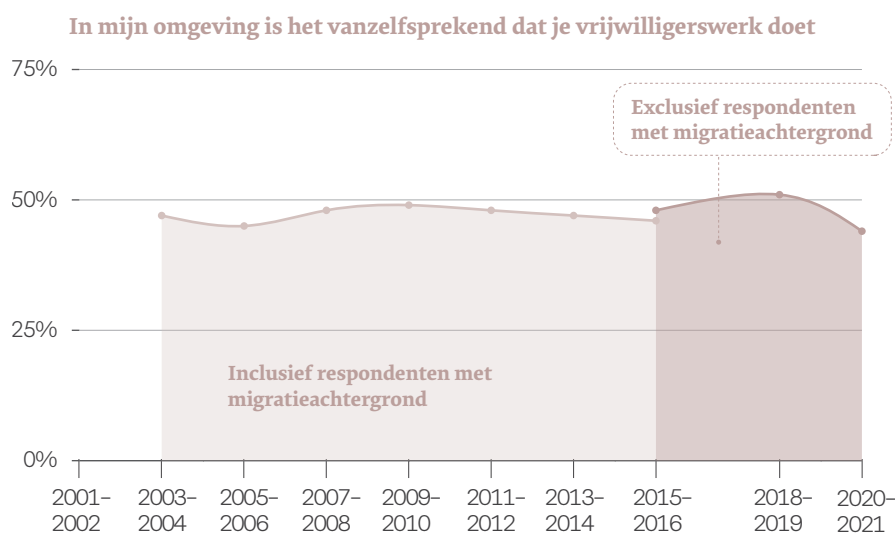
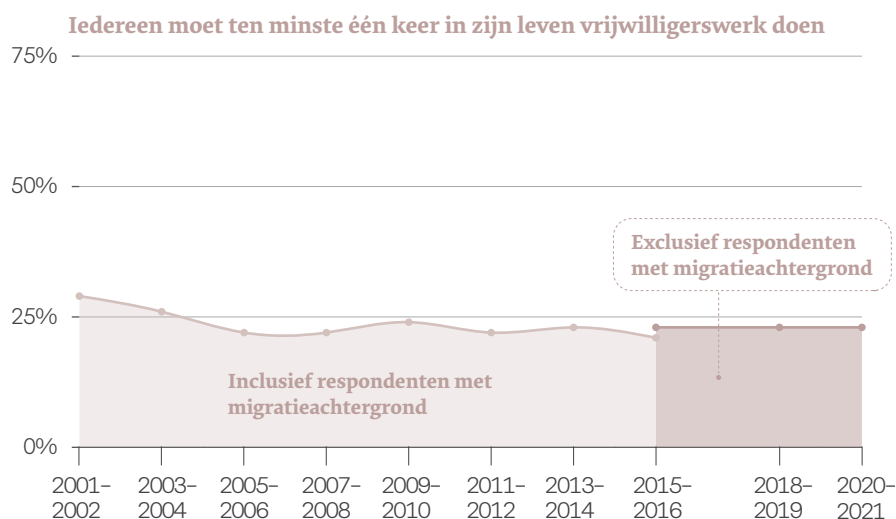
Vier op de tien Nederlanders vindt dat iedereen in zijn leven ten minste één keer vrijwilligerswerk moet doen

De publieke opinie van Nederlanders over de waarde van vrijwilligerswerk voor de samenleving is weinig veranderd in de afgelopen jaren. 44% van de Nederlanders is het eens met de stelling dat iedereen in zijn leven ten minste één keer vrijwilligerswerk moet doen; 23% is het eens met de stelling dat het doen van vrijwilligerswerk vanzelfsprekend is in de eigen sociale omgeving (zie figuur 6.4).

Figuur 6.4: Vier op de tien Nederlanders vindt dat iedereen in zijn leven ten minste één keer vrijwilligerswerk moet doen ^a

Meningen over vrijwilligerswerk, 2001–2021 (in %)

^a Percentage dat het eens of helemaal eens is met de stelling.

6.5 Informeel vrijwilligerswerk

Twee op de drie Nederlanders verleent informele hulp aan anderen

Twee derde van de Nederlanders verleent weleens informele hulp aan anderen. Het verlenen van informele hulp aan anderen komt vaker voor onder Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond. Onder de Nederlanders met een migratieachtergrond verleent maar liefst 74% weleens informele hulp aan anderen. Dit is 64% onder de Nederlanders zonder migratieachtergrond. Samen resulteert dit in een gewogen gemiddelde van 67% informele hulpverleners onder de Nederlandse bevolking. Nederlanders met een migratieachtergrond verlenen vooral huishoudelijke hulp, emotionele steun, en begeleiding bij zaken en administratie (zie figuur 6.5).

Maatschappelijke productiviteit en een zinvol leven

Wat produceren wij in ons dagelijks leven? Naast een economische waarde die door de markt gewaardeerd wordt, zou je ook kunnen spreken van 'maatschappelijke productiviteit' die afhangt van de waardering van de ontvanger. Vrijwilligerswerk en informele hulp zijn ook voorbeelden van zulke productieve activiteiten (Siegrist, von dem Knesebeck & Pollack, 2004). Iemand die 'produceert' voelt zich nuttig en bouwt zelfvertrouwen op, wat kan bijdragen aan een zinvol leven.

In tabel 6.4 zijn de respondenten uit Geven in Nederland ingedeeld in 12 groepen op basis van hun deelname aan drie productieve activiteiten: betaald werk, vrijwilligerswerk en informele hulp (mantelzorg). De laatste drie kolommen tonen de gemiddelde score in deze groepen op drie indicatoren van zinvol leven: zich nuttig voelen voor de samenleving, tevreden zijn met het eigen leven, en zich sociaal verbonden voelen.

Respondenten die een betaalde baan hebben, vrijwilligerswerk doen én informele hulp bieden, voelen zich het meest nuttig. Betaald werk is belangrijk voor het gevoel nuttig te zijn, maar ook gepensioneerden die aan de twee andere productieve activiteiten deelnemen, scoren hoog. Dit in tegenstelling tot gepensioneerden die aan

vrijwilligerswerk noch informele hulp doen: deze groep geeft zichzelf gemiddeld het op één na laagste cijfer van alle groepen.

Ook wat betreft levenstevredenheid is een betaalde baan cruciaal. De twee groepen met het hoogste gemiddelde zijn respondenten met betaald werk, en de vier groepen zonder baan scoren het laagste. Maar ook vrijwilligerswerk hangt duidelijk samen met levenstevredenheid.

Voor sociale verbondenheid is betaald werk en vrijwilligerswerk belangrijk. De vier groepen die gemiddeld het hoogste score op sociale verbondenheid doen alle vrijwilligerswerk.

Een regressieanalyse (resultaten niet getoond) bevestigt dat met name betaald werk en vrijwilligerswerk onafhankelijk van elkaar samenhangen met alle aspecten van zinvol leven. Dit blijft zo als we controleren voor een aantal achtergrondkenmerken, met uitzondering van het verband tussen vrijwilligerswerk en levenstevredenheid, dat in een multiële regressie niet langer statistisch significant is. Los daarvan voelen mensen die informele hulp bieden zich nuttiger. Deze resultaten suggereren dat verschillende activiteiten 'maatschappelijk productief' kunnen zijn.

Tabel 6.4: Nederlanders die vrijwilligerswerk doen, een betaalde baan hebben, én informele hulp bieden, voelen zich het meest nuttig

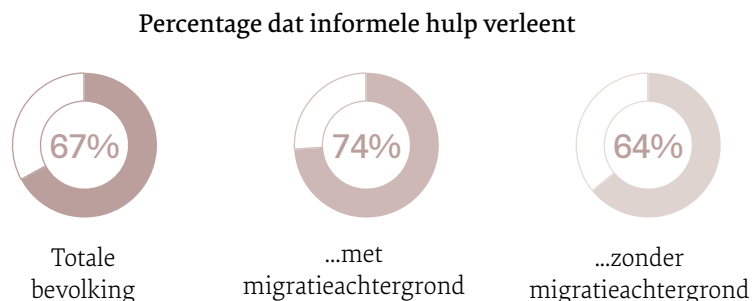
Gemiddelde score op drie indicatoren van een zinvol leven, naar arbeidsmarktstatus, vrijwilligerswerk en informele hulp, 2020–2021

Vrijwilliger	Arbeidsmarktstatus	Informele hulp	Voelt zich nuttig	Is tevreden met het eigen leven	Voelt zich sociaal verbonden
Ja	Betaalde baan	Ja	4.12	3.67	3.89
		Nee	3.96	3.75	3.9
	Gepensioneerde	Ja	3.9	3.64	3.91
		Nee	3.66	3.57	3.88
	Geen betaalde baan	Ja	3.72	3.24	3.66
		Nee	3.27	2.86	3.42
Nee	Betaalde baan	Ja	3.89	3.53	3.67
		Nee	3.77	3.57	3.67
	Gepensioneerde	Ja	3.56	3.5	3.71
		Nee	3.18	3.53	3.62
	Geen betaalde baan	Ja	3.18	2.92	3.46
		Nee	3.26	3.26	3.31

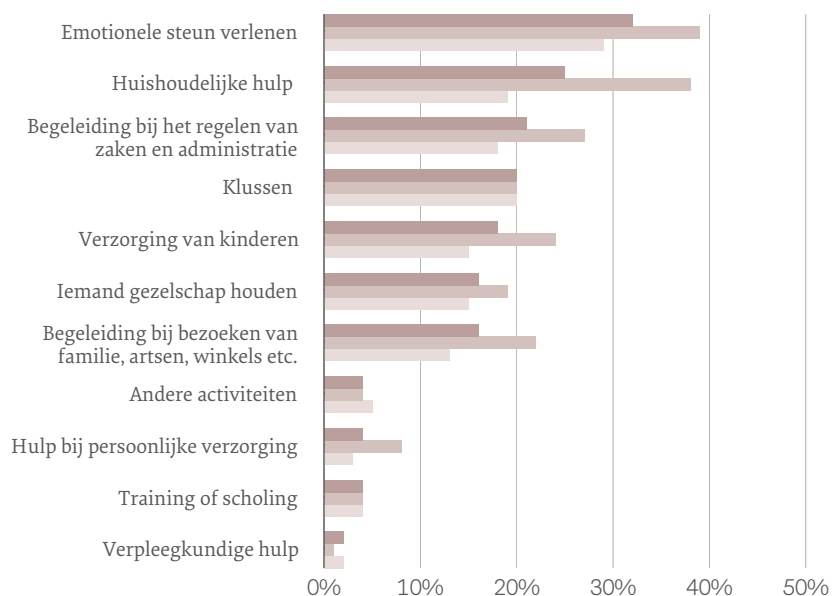

Figuur 6.5: Twee op de drie Nederlanders verleent informele hulp aan anderen

Aandeel Nederlanders dat informele hulp verleent naar herkomstgroep, 2020–2021 (in %)

Soort informele hulp naar herkomstgroep

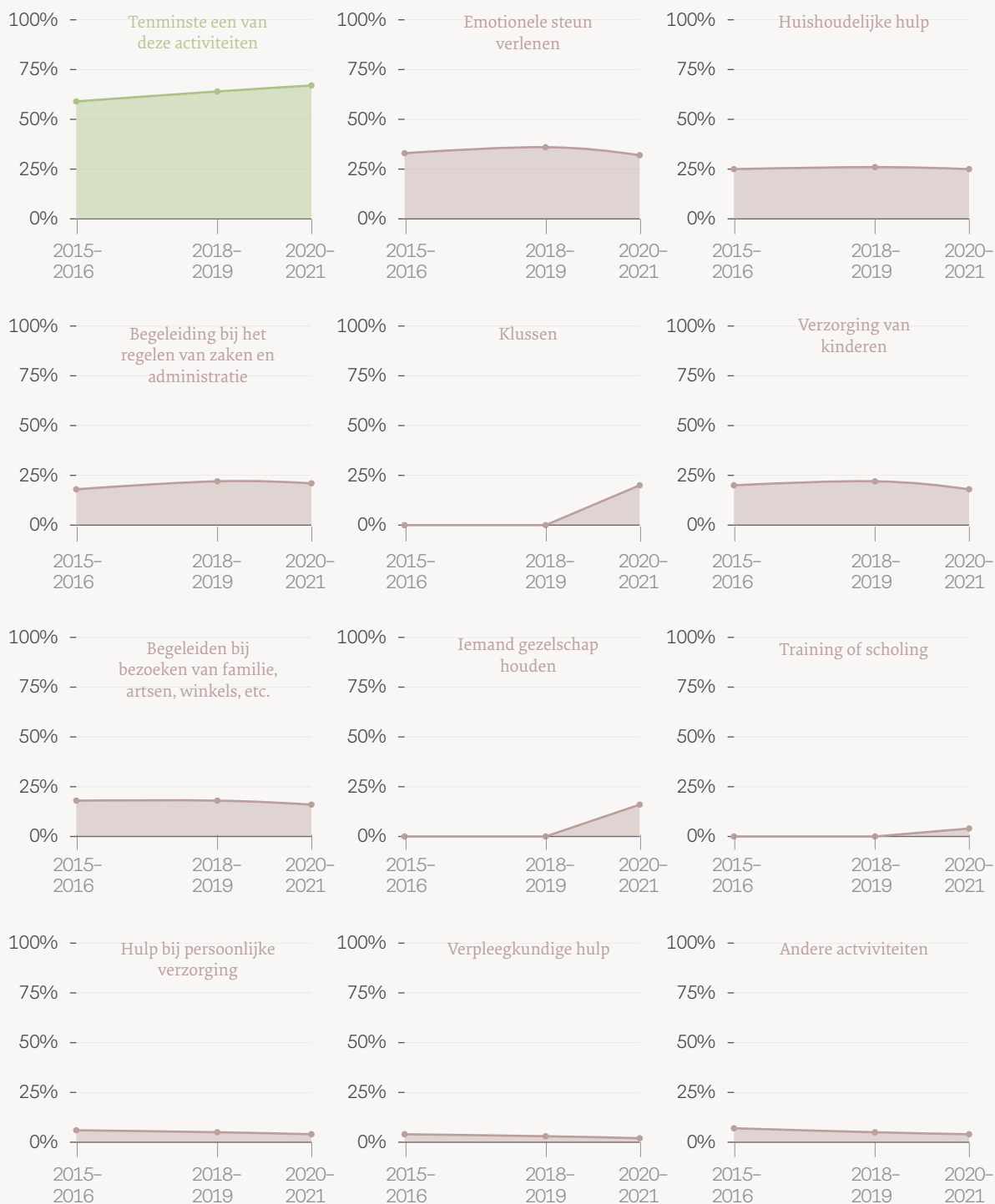
Verlenen van emotionele steun en huishoudelijke hulp blijven de populairste vormen van informele hulp

Figuur 6.6 toont hoe deelname aan verschillende hulpactiviteiten zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld. Net als eerdere jaren werd in 2020–2021 het vaakst emotionele steun verleend (32%), gevolgd door huishoudelijke hulp (25%). Ook begeleiding bij het regelen van zaken en administratie (21%) wordt veel gedaan. Het percentage dat kinderen verzorgt is iets afgenomen, van 22% in 2018–2019 naar 18% in 2020–2021. Ook het verlenen van emotionele steun lijkt afgenomen (van 36% naar 32%), maar een deel van de informele helpers heeft die hulp waarschijnlijk geschaard onder ‘iemand gezelschap houden’ (16%), wat een nieuwe categorie was in de vragenlijst. De informele hulp die het minst voorkomt is het verlenen van hulp bij persoonlijke verzorging (4%) en verpleegkundige hulp (2%).

De cijfers laten een lichte afname zien voor huishoudelijke hulp, verzorging van kinderen, begeleiding bij bezoeken, verpleegkundige hulp en hulp bij persoonlijke verzorging.

Figuur 6.6: Verlenen van emotionele steun en huishoudelijke hulp populairste vormen van informele hulp

Aandeel respondenten dat in de afgelopen 12 maanden informele hulp heeft aangeboden, 2015-2021 (in %)

Inclusief respondenten met een migratieachtergrond.

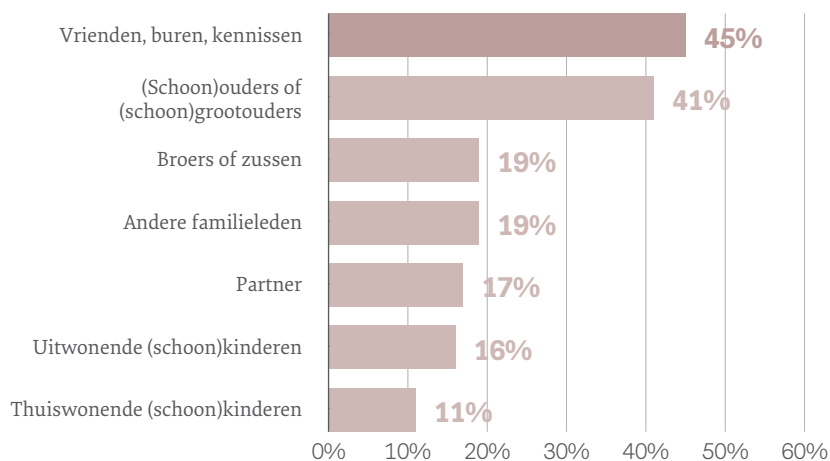

Nederlanders verlenen de meeste informele hulp aan vrienden, buren en kennissen, en aan (schoon)ouders of (schoon)grootouders

Onder de informele hulpverleners verleent bijna de helft informele hulp of mantelzorg aan vrienden, buren, kennissen of aan (schoon)ouders en (schoon)grootouders (zie figuur 6.7). Bijna één vijfde geeft informele hulp aan broers of zussen (19%), andere familieleden (19%), partner (17%) en uitwonende (schoon)kinderen (16%). Informele hulp aan thuiswonende (schoon)kinderen komt het minst vaak voor (11%).

Figuur 6.7: Meeste informele hulp aan vrienden, buren, kennissen, (schoon)ouders en (schoon)grootouders

Aandeel respondenten dat informele hulp verleent aan verschillende ontvangers, 2020–2021 (in %)

Inclusief respondenten met een migratieachtergrond.

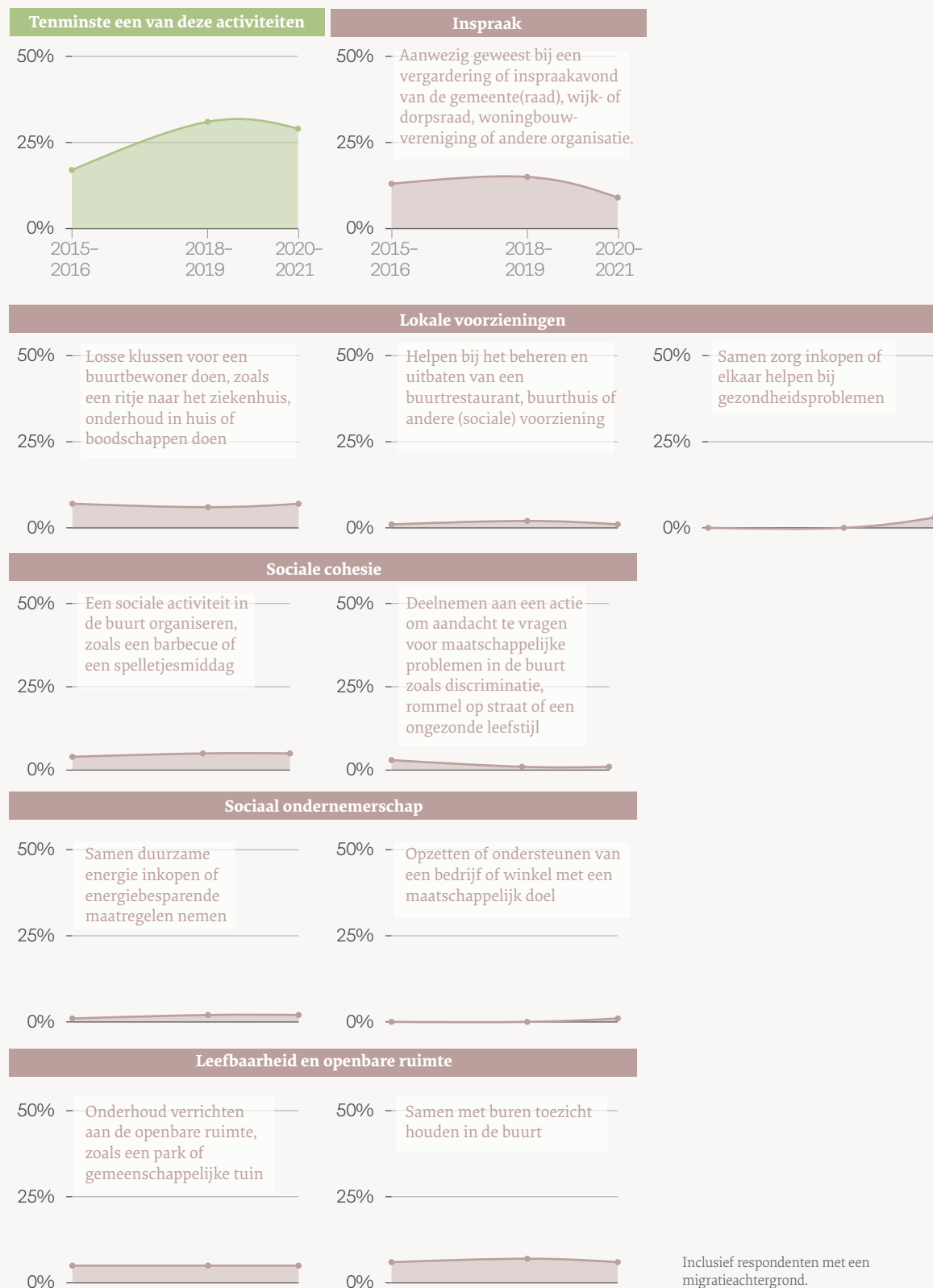
Drie op de tien Nederlanders vertoont actief burgerschap

In het onderzoek is er ook aandacht besteed aan actief burgerschap: bewonersinitiatieven op lokaal niveau, zonder (of met minieme) bemoeienis van een stichting, vereniging, maatschappelijke organisatie of overheidsinstelling. Uit figuur 6.8 blijkt dat bijna drie op de tien Nederlanders weleens lokaal actief burgerschap vertoont. Het bijwonen van een vergadering of inspraakavond van de gemeente of andere organisatie komt het vaakst voor. Dit is echter wel afgenomen ten opzichte van eerdere jaren (van 15% in 2018–2019 naar 9% in 2020–2021). Een mogelijke verklaring is dat er vanwege de coronamaatregelen minder vergaderingen of inspraakavonden plaatsvonden. De grootste toename is te vinden in het samen zorg inkopen of elkaar helpen bij gezondheidsproblemen. Wederom is de coronapandemie een mogelijke verklaring voor deze toename. Ook de groei in het aantal zorgcoöperaties of bewonerscollectieven kan een verklaring zijn. In 2016 waren er 352 zorgcoöperaties bekend; dit is opgelopen tot 479 zorgcoöperaties in 2020 (Nationale Coöperatieve Raad, 2021). Nederland Zorgt voor Elkaar geeft zelfs aan dat het aantal bewonersinitiatieven gericht op welzijn, zorg en wonen sinds 2012 is opgelopen tot bijna 1500 (van Zoest, van Schaijk & van der Heijden, 2021). Net als voorgaande jaren verricht circa één op de 20 Nederlanders onderhoud aan openbare ruimtes (5%), houdt gezamenlijk toezicht in de buurt (6%), organiseert een sociale buurtactiviteit (5%) of verricht losse klussen voor een buurtbewoner (7%).

Figuur 6.8: Drie op de tien Nederlanders vertoont actief burgerschap, inspraak meest voorkomend

Percentage respondenten dat de afgelopen 12 maanden actief burgerschap vertoont, 2015-2021 (in %)

6.6 Online vrijwilligerswerk

Formeel vrijwilligerswerk deels online gegaan tijdens corona

De strenge coronamaatregelen bemoeilijkten het verrichten van fysiek vrijwilligerswerk voor zowel maatschappelijke organisaties als de vrijwilligers. Bood online vrijwilligerswerk wellicht een uitkomst voor maatschappelijke organisaties? Om online vrijwilligerswerk en informele hulp te meten is er voor elke taak (zie tabel 6.3 en figuur 6.5 eerder in dit hoofdstuk) gevraagd of deze ter plekke plaatsvindt, online plaatsvindt of een combinatie van beide. Omdat deze vragen ook gesteld zijn in 2018–2019 kan er vastgesteld worden of er in 2020–2021 een verschuiving heeft plaatsgevonden van vrijwilligerswerk dat ter plaatse werd uitgevoerd naar online vrijwilligerswerk.

Tabel 6.5 laat zien dat vrijwilligerswerk in 2020–2021 nog altijd grotendeels op locatie plaatsvindt, al is er voor een klein aantal activiteiten een lichte afname te zien vergeleken met 2018–2019. Zo is er een afname zichtbaar in het aantal vrijwilligers dat op locatie fondsen werft of collecteert, zonder dat deze op een online wijze wordt opgevangen. Dit lijkt wel het geval voor andere vrijwilligersactiviteiten zoals bestuurlijke taken, kantoorwerk, persoonlijke raadgeving en het geven van informatie of advies. Waar deze activiteiten in mindere mate op locatie plaatsvinden in 2020–2021, is een kleine toename zichtbaar in het aandeel vrijwilligers dat deze activiteiten op online of hybride wijze verricht. De grootste toe- en afname is te vinden in de bestuurlijke en administratieve taken. Er is een toename zichtbaar in het aandeel vrijwilligers dat ter plekke en/of online iemand bezoekt en gezelschap biedt. Een mogelijke verklaring is wederom de coronapandemie. De coronamaatregelen beïnvloeden het sociale leven; mensen zijn vaak thuis en ontmoeten weinig anderen. Door de maatregelen tegen corona kunnen meer mensen zich vaker eenzaam voelen, waardoor bezoek en gezelschap extra nodig waren.

Tabel 6.5: Formeel vrijwilligerswerk deels online gegaan tijdens corona

Aandeel vrijwilligers dat in de afgelopen 12 maanden bepaalde activiteiten voornamelijk ter plekke, online of beide heeft verricht, 2018–2019 en 2020–2021 (in %)

Vrijwilligerswerk	Voornamelijk ter plekke		Voornamelijk online		Beide	
	2018–2019	2020–2021	2018–2019	2020–2021	2018–2019	2020–2021
Bestuurlijke taken						
Bestuurlijke taken	7	4	1	5	3	6
Organisatie intern						
Fondsen werven/collecteren	4	2	0	0	0	0
Kantoorwerk/administratie	3	1	2	4	1	1
Belangen behartigen	2	1	0	1	0	1
Externe dienstverlening						
Informatie of advies geven	3	1	0	3	1	2
Training of scholing	3	3	0	1	0	0
Bezoek/gezelschap	0	5	0	1	0	1
Persoonlijke raadgeving	4	2	0	1	0	1
Therapeutisch/verzorging	1	2	0	0	0	0
Onderzoeksprojecten	0	0	0	0	0	0
Andere activiteiten	15	11	0	1	0	2

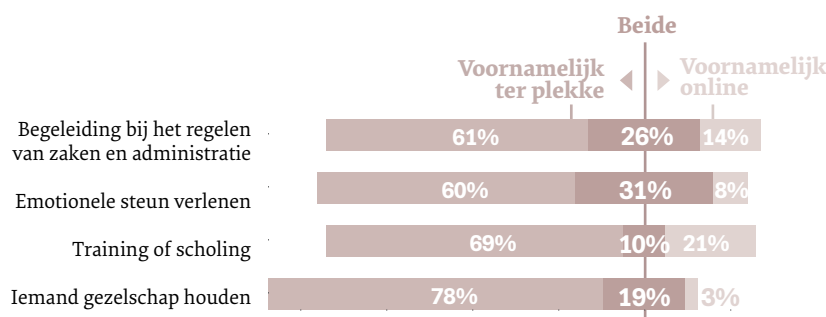
Exclusief respondenten met een migratieachtergrond.

Informele hulp voornamelijk ter plekke

Informele hulp (mantelzorg), het persoonlijk helpen van mensen in je omgeving zonder bemoeienis van een organisatie, vindt voornamelijk fysiek plaats. Voor sommige vormen van hulp is dat per definitie het geval, zoals helpen in de huishouding of bij zorgvragen. Andere vormen van informele hulp kunnen wel online plaatsvinden. Figuur 6.9 laat zien dat bijna vier op de tien informele hulpverleners de begeleiding bij het regelen van zaken en administratie deels of volledig online doet. Training of scholing vindt bij 21% van de informele hulpverleners voornamelijk online plaats.

Figuur 6.9: Informele hulp voornamelijk ter plekke

Aandeel respondenten dat de informele hulp voornamelijk ter plekke, online of beide heeft verricht, 2020–2021 (in %)

Online burgerschap afgenomen in 2020–2021

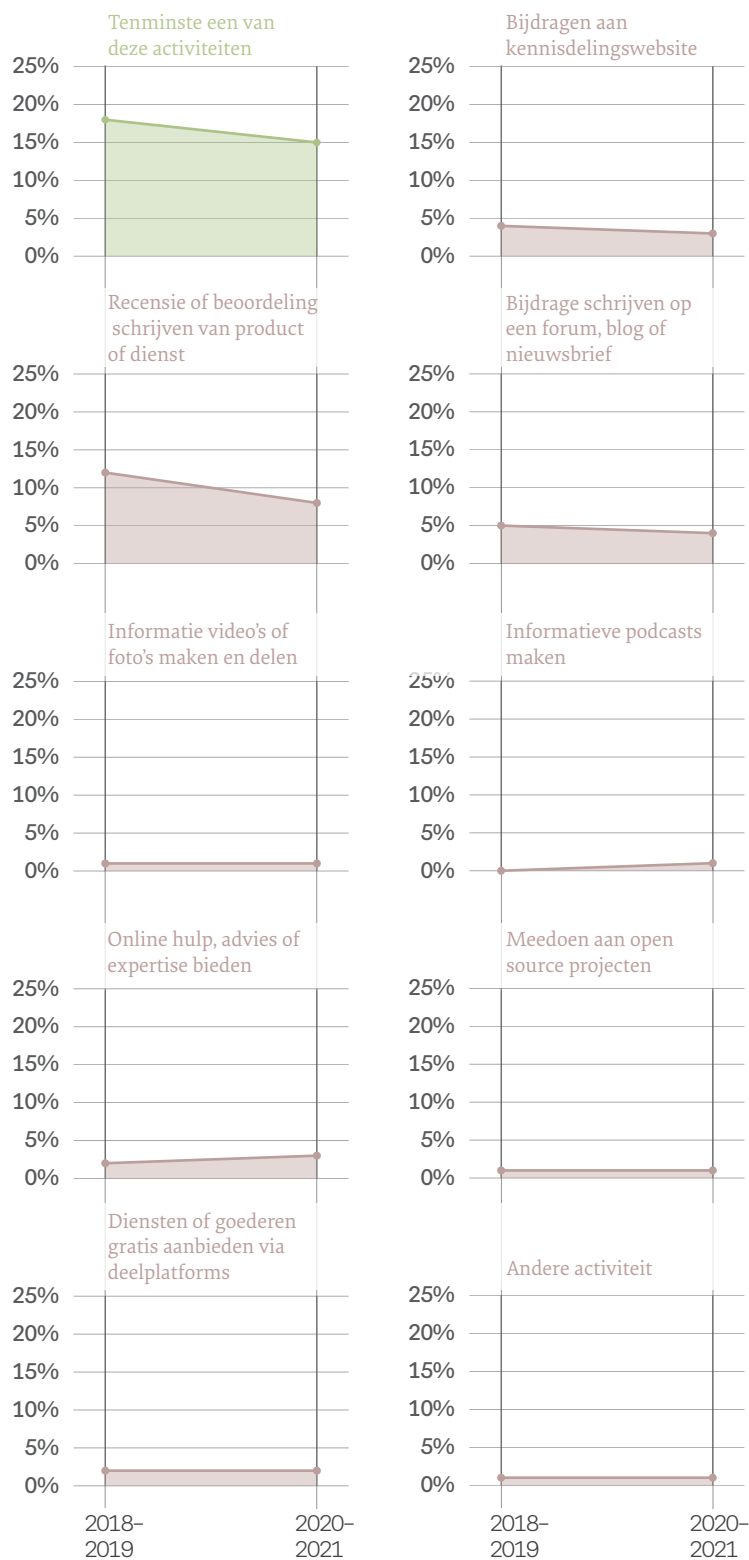
Figuur 6.10 geeft het aandeel respondenten weer binnen het Geven in Nederland-onderzoek dat actief is binnen een reeks activiteiten waarin online kennis wordt gedeeld of hulp wordt geboden waar anderen gebruik van kunnen maken. Dit zijn activiteiten die gedeeld worden op een online platform, zonder (of met minieme) bemoeienis van een stichting, vereniging, maatschappelijke organisatie of overheidsinstelling.

De meest voorkomende vorm van online burgerschap in deze lijst is het schrijven van een recensie of beoordeling over een product of dienst, inclusief beoordelingen over films, tv-series, boeken, restaurants en toeristische activiteiten. Het aantal respondenten dat weleens een recensie of beoordeling geeft is afgenomen van 12% in 2018–2019 tot 8% in 2020–2021. Hierdoor is ook het totale aandeel respondenten dat aan online burgerschap doet afgenomen, van 18% naar 15%. Een mogelijke verklaring voor de afname zijn de strenge lockdownmaatregelen, waardoor onder andere bioscopen, horeca en toerisme de deuren tijdelijk moesten sluiten, en er simpelweg minder te recenseren was. Anderzijds is het ook vanwege de coronapandemie dat de afname in online burgerschap verrassend is. Men zou kunnen verwachten dat vanwege de strenge lockdownmaatregelen mensen zich juist online zouden willen uitspreken of digitaal hulp willen aanbieden. De resultaten schetsen echter een ander beeld.

Figuur 6.10: Online burgerschap afgenomen in 2020-2021

Aandeel respondenten dat in de afgelopen 12 maanden online burgerschap heeft verricht, 2018-2019 en 2020-2021 (in %)

Exclusief respondenten met migratieachtergrond

Vrijwilligerswerk deels online gegaan, maar totaal afgenomen

In de voorgaande paragrafen wordt onderscheid gemaakt tussen het vrijwilligerswerk dat ofwel op locatie ofwel online wordt verricht. Tabel 6.6 laat zien welk percentage van de respondenten actief is in vrijwilligerswerk voor een organisatie (formeel) en in een vorm van burgerschap (informeel). Formeel vrijwilligerswerk komt vaker voor dan informeel burgerschap. Daarnaast blijft het uitvoeren van vrijwilligerswerk op locatie aantrekkelijker vergeleken met online vrijwilligerswerk. Er is een toename in de totale online vrijwillige inzet tussen 2018–2019 (23%) en 2020–2021 (29%). Deze toename wordt veroorzaakt door de toename in het online formele vrijwilligerswerk in 2021 (van 8% in 2018–2019 naar 19% in 2020–2021). Dit is de enige vorm van vrijwilligerswerk die toenam tijdens de pandemie. Ook online burgerschap nam juist licht af door de grote afname in het schrijven van recensies en beoordelingen (zie eerder in dit hoofdstuk).

Op basis van deze cijfers kan er gesteld worden dat er in 2020–2021 minder Nederlanders actief waren op één van deze manieren. Het vrijwilligerswerk voor maatschappelijke organisaties ging deels online, maar dat heeft de daling niet kunnen opvangen. Ook informeel actief burgerschap, ter plekke of online, is afgenomen van 36% in 2018–2019 naar 33% in 2020–2021.

Tabel 6.6: Vrijwilligerswerk deels online gegaan, maar totaal afgenomen

Aandeel respondenten dat actief is in formeel vrijwilligerswerk en informeel actief burgerschap, ter plekke en online, 2018–2019 en 2020–2021 (in %)

	2018–2019			2020–2021		
	Formeel	Informeel burgerschap	Totaal	Formeel	Informeel burgerschap	Totaal
Ter plekke	34	25	48	29	23	42
Online	8	18	23	19	15	29
Totaal	53	36	68	49	33	61

Exclusief respondenten met migratieachtergrond

6.7 Wie verricht vrijwilligerswerk?

Wie zet zich vrijwillig in voor een ander of organisatie? Tabel 6.7 laat de frequentie van verschillende typen vrijwillige inzet in verschillende sociale groepen zien.

Formeel vrijwilligerswerk

Eerst kijken we naar vrijwilligerswerk binnen organisatieverband, oftewel formeel vrijwilligerswerk. Er zijn meer vrouwen die zich vrijwillig inzetten dan mannen. CBS-onderzoek wijst uit dat in 2020 vrijwel evenveel mannen als vrouwen vrijwilligerswerk deden (Arends, 2021). Vrijwillige inzet hangt ook samen met leeftijd: Nederlanders ouder dan 35 jaar zetten zich vaker vrijwillig in dan Nederlanders jonger dan 35 jaar. Het CBS vindt de meeste vrijwilligers onder de 35- tot 45-jarigen (49%) en 45- tot 55-jarigen (48%); de meeste uren vrijwilligerswerk worden wel verricht door de vrijwilligers van 55 jaar of ouder (Arends, 2021). Het SCP vindt de meeste vrijwilligers onder 50-plussers (de Klerk, Olsthoorn, Plaisier, Schaper & Wagemans, 2021).

Er is vaker vrijwillige inzet onder Nederlanders die hoog opgeleid zijn, een relatief hoog inkomen hebben, kerkelijk zijn en onder de Nederlanders die actief een kerk, moskee of tempel bezoeken. Dit komt overeen met ander onderzoek (o.a. Arends, 2012). Onder de Nederlanders die af en toe of regelmatig een kerk, moskee of tempel bezoeken zet bijna driekwart zich

vrijwillig in. Met name protestanten en aanhangers van andere religies zetten zich vaak in. Ook getrouwd zijn, kinderen hebben, een eigen huis bezitten en gepensioneerd zijn hangen positief samen met vrijwilligerswerk, maar deze verschillen zijn niet significant in een logistische regressieanalyse waarin gecontroleerd wordt voor alle achtergrondkenmerken (resultaten niet getoond). Moslims doen relatief weinig aan formeel vrijwilligerswerk, maar dit verschil verdwijnt als we controleren voor migratieachtergrond.

Andere vormen van vrijwilligerswerk

Hoe verschilt het profiel van de 'klassieke' formele vrijwilliger, die actief is ter plekke bij een organisatie, van de profielen van online en informele vrijwilligers? De laatste vier kolommen in tabel 6.7 laten de percentages zien voor formeel vrijwilligerswerk en informeel vrijwilligerswerk (burgerschap) dat ter plekke of online plaatsvindt. We bespreken enkele opvallende resultaten:

- Jongeren en alleenstaanden doen relatief veel online burgerschap. In de andere vormen zijn jongeren (jonger dan 35 jaar) minder actief.
- De hoogst opgeleiden (hbo/wo) zijn het actiefst op alle terreinen, met uitzondering van informeel burgerschap ter plekke; dat wordt het meest gedaan door de middelste groep (mbo/havo/vwo).
- Nederlanders met een hoog inkomen, en dan met name de 20% hoogste inkomens, zijn het meest actief in alle hier onderzochte vormen van vrijwillige inzet. Deze verschillen zijn echter niet statistisch significant in een regressieanalyse waarin gecontroleerd wordt voor de andere kenmerken (resultaten niet getoond).
- Burgerschap in de buurt (ter plekke) wordt relatief veel gedaan door mannen, gehuwden, mensen met een betaalde baan, mensen met kinderen in het huishouden, en gepensioneerden. In een multi-pele regressieanalyse (resultaten niet getoond) blijft alleen betaald werk over als significante voorspeller.
- Nederlanders met een migratieachtergrond doen minder vaak formeel vrijwilligerswerk, maar zijn juist vaker actief in online burgerschap.

Tabel 6.7: Profielschetsen van verscheidene vormen van vrijwillige inzet ^{a b}

Aandeel respondenten per type vrijwilligerswerk, naar achtergrondkenmerken (in %), 2020–2021

		Vrijwilligerswerk				
		Formeel			Burgerschap	
		Totaal	Ter plekke	Online	Ter plekke	Online
Allen		44	29	19	23	16
Man		42	26	21	25	15
Vrouw		45	31	17	21	16
Leeftijd	35 jaar of jonger	35	23	16	20	20
	35-55 jaar	48	31	20	23	19
	55 jaar of ouder	43	28	17	23	12
Niet getrouwd		41	28	19	22	18
Getrouwd		46	30	19	25	14
Geen kinderen in huishouden		41	27	21	22	18
Kinderen in huishouden		45	30	17	24	15
Opleiding	Mavo/vmbo of lager	33	19	10	21	6
	Mbo/havo/vwo	44	29	16	26	15
	Hbo/wo	51	35	28	21	22
Betaald werk		44	29	20	25	18
Geen betaald werk		41	24	15	17	17
Gepensioneerd		46	33	19	24	11
Huishoudinkomen	1e kwintiel ^b	48	21	12	14	8
	2e kwintielB	50	22	11	14	10
	3e kwintielB	46	21	11	13	9
	4e kwintielB	48	15	12	17	11
	5e kwintielB	59	22	20	19	14
Geen eigen huis		40	27	17	21	14
Eigen huis		47	29	19	24	18
Niet gelovig		38	24	16	24	18
Rooms-katholiek		56	43	33	28	22
Protestants		71	47	25	20	10
Islamitisch		33	28	17	20	5
Andere religie		74	56	28	28	12
Bezoek kerk/moskee/tempel	Nooit of zelden	41	26	17	23	16
	Af en toe, regelmatig	72	57	36	21	14
Geen migratieachtergrond		49	29	19	23	15
Migratieachtergrond		33	27	19	24	17

^a Generalisatie inclusief respondenten met een migratieachtergrond^b Onder respondenten met een positief huishoudinkomen

6.9 Vrijwilligerswerk en informele hulp tijdens corona

De coronapandemie beïnvloedt iedereen. In eerste instantie door de ernst van en angst voor het coronavirus, maar ook de voortdurende en veranderende coronamaatregelen hebben grote invloed op het dagelijks leven. De coronapandemie heeft ook invloed op de vrijwillige inzet. Waar de één juist begint met vrijwilligerswerk als welkome afleiding, moet de ander (tijdelijk) stoppen of minderen. Hoe heeft het vrijwilligerswerk zich gedurende de coronapandemie ontwikkeld?

Figuur 6.1 (eerder in dit hoofdstuk) laat zien dat in 2020–2021 49% van de volwassen bevolking zonder migratieachtergrond formeel actief is als vrijwilliger. Dit was 52% in 2018–2019. De coronapandemie maakte het uitvoeren van vrijwilligerswerk moeilijker, of zelfs onmogelijk, vanwege beperkende coronamaatregelen en de tijdelijke sluiting van veel maatschappelijke organisaties en sectoren (de Klerk, Olsthoorn, Plaisier, Schaper & Wagemans, 2021). Het is ook mogelijk dat vooral oudere vrijwilligers het vrijwilligerswerk (tijdelijk) stopten (de Gast, Hetem & van den Bos, 2021). Als kwetsbare groep wilden zij mogelijk geen (extra) risico lopen en zijn zij (tijdelijk) gestopt met hun vrijwilligerswerk. Volgens het onderzoek van de Gast, Hetem en van den Bos (2021) wil het overgrote deel van de tijdelijke of gestopte vrijwilligers het vrijwilligerswerk wel weer oppakken wanneer dit weer mag en kan (90%).

Uit onderzoek van het CBS bleek dat het vrijwilligerswerk in 2020 sterk was afgenomen (CBS, 2021). Het aandeel 15-plussers dat aangeeft in de vier weken voorafgaand aan het onderzoek vrijwilligerswerk te verrichten schommelt normaliter rond de 30%. Na maart 2020 kwam dit percentage tussen de 16% en 22% te liggen. Ook het SCP rapporteerde een afname in het vrijwilligerswerk gedurende corona tussen april 2019 en april 2020 (van 14% naar 10%) (de Klerk, Olsthoorn, Plaisier, Schaper & Wagemans, 2021). De afname in het Geven in Nederland-onderzoek is in vergelijking minder fors (van 52% in 2018–2019 naar 49% in 2020–2021).

Vier op de tien vrijwilligers is gestart met vrijwilligerswerk in 2020–2021

Om inzicht te krijgen in het verloop van formeel vrijwilligerswerk tijdens de coronapandemie is aan respondenten in de zomer van 2020–2021 gevraagd of zij de afgelopen 12 maanden ongeveer evenveel, meer of minder vrijwilligerswerk deden dan in het jaar daarvoor (zie figuur 6.11). Hierdoor is er inzicht in het vrijwilligerswerk in de periode 2018–2019 en 2020–2021.

Ook deze resultaten bevestigen de afname in vrijwilligerswerk tijdens de pandemie: één op de vijf vrijwilligers geeft aan minder actief te zijn geweest als vrijwilliger. Eén op de drie vrijwilligers in 2020–2021 heeft evenveel vrijwilligerswerk gedaan als het jaar ervoor. Cijfers van het SCP wijzen op een somberder beeld tijdens de coronapandemie: 42% van de vrijwilligers geeft aan minder vrijwilligerswerk te doen dan voor de coronapandemie, 8% meer en circa één derde evenveel (de Klerk, Olsthoorn, Plaisier, Schaper & Wagemans, 2021).

Toch geeft ook één derde van de vrijwilligers aan het jaar ervoor géén vrijwilligerswerk te hebben gedaan. Dit suggereert dat er in de coronapandemie ook nieuwe vrijwilligers zijn bijgekomen. Dit komt overeen met het trendrapportage vrijwilligerswerk van NLvoorelkaar, waarin vermeld wordt dat de strenge coronamaatregelen ook resulteerden in nieuwe vrijwilligers (NLvoorelkaar, 2021) en met het onderzoek van de Gast, Hetem en van den Bos (2021). de Gast en collega's geven aan dat zo'n 10 tot 15% van de nieuwe vrijwilligers gedurende de pandemie nog nooit of voor langere tijd geen vrijwilligerswerk had gedaan. Toekomstige metingen en onderzoek naar vrijwilligerswerk moeten uitwijzen hoeveel nieuwe vrijwilligers vrijwilligerswerk blijven doen in de toekomst.

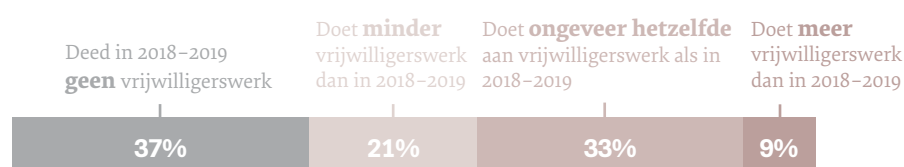

Ook zegt één op de tien vrijwilligers méér vrijwilligerswerk te hebben gedaan. Onderzoek naar vrijwilligerswerk van NLvoorelkaar, uitgevoerd in het eerste kwartaal van 2021, beloofde een groter animo voor vrijwillige inzet in 2021. Toen verwachtte maar liefst 41% van de vrijwilligers in 2021 meer vrijwilligerswerk te doen. Ook verwachtte één op de tien vrijwilligers minder vrijwilligerswerk te doen in 2021.

De cijfers laten zien dat het vrijwilligerswerk in Nederland een klap heeft gekregen door de pandemie en de beperkende maatregelen die daarop volgden. Minder Nederlanders zijn vrijwillig actief, ook als er gekeken wordt naar online participatie (zie eerder in dit hoofdstuk). Tegelijkertijd zijn er aanwijzingen voor de veerkracht van vrijwillige inzet, met mogelijke nieuwe aanwas en de bereidheid onder bestaande vrijwilligers om weer meer te gaan doen als de maatregelen het toelaten.

Figuur 6.11: Een op de vier vrijwilligers deed voor 2020-2021 geen vrijwilligerswerk

Percepties van veranderingen in vrijwilligerswerk 2018-2019 en 2020-2021 (in %)

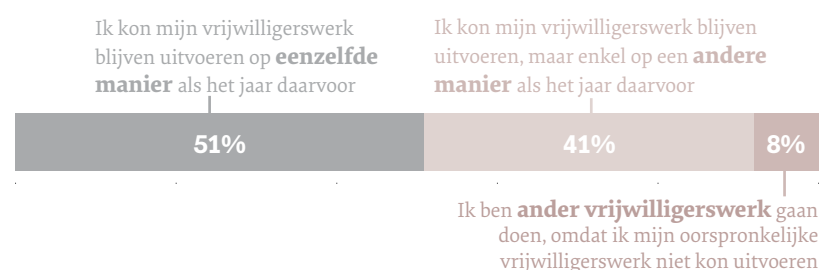

Vraagstelling van het CBS, inclusief respondenten met migratieachtergrond

Figuur 6.12 laat zien op welke manier vrijwilligers hun formele vrijwilligerswerk konden uitvoeren in 2020-2021. Bijna de helft van de vrijwilligers kon zijn of haar vrijwilligerswerk uitvoeren op eenzelfde manier als het jaar daarvoor. Vier op de tien vrijwilligers moest het vrijwilligerswerk uitvoeren op een andere manier (bijvoorbeeld vanuit huis, online of telefonisch). Slechts 8% van de vrijwilligers is ander vrijwilligerswerk gaan doen omdat het oorspronkelijke vrijwilligerswerk niet langer uitgevoerd kon worden.

Figuur 6.12: De helft van de vrijwilligers kon het vrijwilligerswerk uitvoeren op eenzelfde manier als het jaar ervoor

Percepties van veranderingen in de aard van vrijwilligerswerk 2018-2019 en 2020-2021 (in %)

Inclusief respondenten met migratieachtergrond

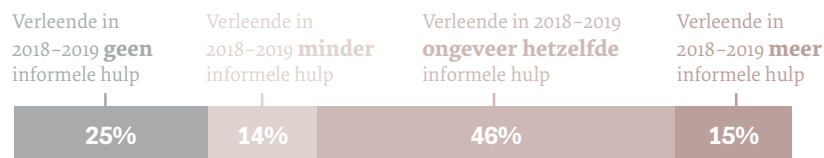

Eén op de vier informele hulpverleners is gestart in 2020-2021

Ook werd aan respondenten gevraagd of zij de afgelopen 12 maanden ongeveer evenveel, meer of minder informele hulp verleenden dan in het jaar daarvoor (zie figuur 6.13). Bijna de helft van de respondenten geeft aan dat de hoeveelheid verleende informele hulp in de afgelopen 12 maanden hetzelfde is als het jaar daarvoor. Een kwart van de respondenten is in de afgelopen 12 maanden gestart met het verlenen van informele hulp. Circa 15% van de respondenten verleent meer informele hulp aan anderen, waar 14% van de respondenten minder informele hulp verleent dan het jaar ervoor. Onderzoek van het SCP wees uit dat tussen 2019 en 2020 het aandeel mantelzorgers niet is veranderd, maar dat een deel van de mantelzorgers wel meer informele hulp is gaan verlenen (de Klerk, Olsthoorn, Plaisier, Schaper & Wage-mans, 2021).

Figuur 6.13: Eén op de vier informele hulpverleners is gestart in 2020-2021

Percepties van veranderingen in informele hulp 2018-2019 en 2020-2021 (in %)

Inclusief respondenten met migratieachtergrond

Conclusie

44% van de volwassen Nederlandse bevolking zette zich in als vrijwilliger voor een maatschappelijke organisatie, stichting, vereniging of overheidsinstelling in de 12 maanden voorafgaand aan het onderzoek (zomer 2021). In vergelijking met andere landen ligt dit percentage hoog en is Nederland koploper in vrijwilligerswerk. Met een volwassen bevolking van meer dan 13 miljoen mensen resulteert dit participatieaandeel in bijna 6 miljoen actieve vrijwilligers.

Naast vrijwilligerswerk voor een maatschappelijke organisatie, stichting of vereniging organiseren Nederlanders zich ook op informele wijze. Maar liefst twee op de drie Nederlanders verleent weleens informele hulp (mantelzorg) aan anderen in de sociale omgeving. Tevens vertoont één op de vijf Nederlanders actief burgerschap door zich maatschappelijk in te zetten voor de eigen wijk of buurt zonder (of met minieme) bemoeienis van een organisatie.

De coronapandemie heeft een dubbel effect gehad op de vrijwillige inzet in Nederland. Enerzijds is er sprake van een afname in het aantal actieve vrijwilligers, waarschijnlijk omdat vrijwilligerswerk in bepaalde sectoren langere tijd niet mogelijk was of omdat vrijwilligers geen gevaar wilden vormen voor de eigen gezondheid en die van anderen. De vrijwillige inzet is wel deels online voortgezet, maar dit heeft niet de gehele afname van formeel vrijwilligerswerk kunnen opvangen. Het participatieaandeel in actief burgerschap is ook afgenomen in 2020–2021. Anderzijds is er wel sprake van een toename van informele hulp (mantelzorg), die ook grotendeels op locatie werd verleend. Bovendien heeft de pandemie ook geleid tot nieuwe vrijwilligers. Maar liefst vier op de tien actieve vrijwilligers is gestart met vrijwilligerswerk in 2020–2021. Ook is één vierde van de informele hulpverleners of mantelzorgers gestart met het verlenen van informele hulp.

Onduidelijk is nog of en in hoeverre de verplaatste en nieuwe vrijwillige inzet in de toekomst behouden blijft. Omdat het onderzoek ten tijde van de coronapandemie plaatsvond, is niet helder of en in hoeverre de huidige ontwikkelingen zullen doorzetten. Toekomstige metingen moeten dit uitwijzen.

Referenties

- Amichai-Hamburger, Y. (2008). Potential and promise of online volunteering. *Computers in Human Behavior*, 24 (2), 544-562
- Arends, J. (2021). Vrijwilligerswerk 2020. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2021/vrijwilligerswerk-2020> (04-11-2021)
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2021), Welzijn, beschikbaar via <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/welvaart-in-coronatijd/welzijn> (20-10-2021)
- Cnaan, R. A., & Handy, F. (2005). Towards understanding episodic volunteering. *Vrijwillige Inzet Onderzocht*, 2(1), 29-35
- de Gast, W. J., Hetem, R., & van den Bos, C. (2021). Behoud van oudere vrijwilligers na de corona-crisis (Rapportage onderzoek). Vereniging Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk – Programma Samen ouder worden
<https://www.vrijwilligerswerk.nl/PageByID.aspx?sectionID=194216&contentPageID=2069952&forcedownload=true> (oktober 2021)
- de Klerk, M., Olsthoorn, M., Plaisier, I., Schaper, J. & Wage-mans, F. (2021). Een jaar met corona: Ontwikkelingen in de maatschappelijke gevolgen van corona. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau
- den Ridder, J. (2020) Maatschappelijke en politieke participatie. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau
- Hyde, M. K., Dunn, J., Bax, C., & Chambers, S. K. (2016). Episodic volunteering and retention: An integrated theoretical approach. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 45(1), 45-63
- Maas, S. A., Meijs, L. C., & Brudney, J. L. (2021). Designing “national day of service” projects to promote volunteer job satisfaction. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 50(4), 866-888
- Nationale Coöperatieve Raad (2021). Notitie zorgcoöperaties - Maart 2021. Verkregen van <https://www.cooperatie.nl/wp-content/uploads/2021/03/Notitie-zorgcooperaties-DEF.pdf> op 3 maart 2022
- NLvoorelkaar (2021), Trendrapport vrijwillige inzet 2021. Beschikbaar via <https://zakelijk.nlvoorelkaar.nl/8000-trends-vrijwilligerswerk-2021/#trendrapport>
- Siegrist, J., Von dem Knesebeck, O., & Pollack, C. E. (2004). Social productivity and well-being of older people: A sociological exploration. *Social Theory & Health*, 2 (1), 1-17
- Silva, F., Proença, T., & Ferreira, M. R. (2018). Volunteers’ perspective on online volunteering – a qualitative approach. *International Review on Public and Nonprofit Marketing*, 15 (4), 531-552
- van Daal, H. J. (1990). Vrijwilligerswerk en informele hulp in Nederland. Den Haag: NIMAWO
- van Zoest, F., van Schaijk, R., & van der Heijden, N. (2021). Monitor zorgzame gemeenschappen. Verkregen van <https://nlzve.mett.nl/helpdesk/kennisbank/HandlerDownloadFiles.ashx?idnv=2138364> op 3 maart 2022